

Obrtnija.

Dokaz zmožnosti v Avstriji in njegovi učinki.

(Spisal M. Kunc v Ljubljani.)

Pod tem naslovom priobčen je v II. zvezku letnika „Rath und That“, ki ga izdaja zveza krojačev v Draždanah na Nemškem obširen članek iz peresa g. M. Kunca. Uredništvo omenjenega letnika naprosilo je pisatelja, da bi pojasnil vspeh obrtne akcije v Avstriji.

Če tudi se nanaša članek bolj na razmere pri krojaškem obrtu, je vendar dovelj zanimiv, če si ob enem predstavimo objave sedanjega trgovinskega ministra barona Dipaulija o obrtni reformi. Članek slove v slovenskem prevodu:

Izvedeli bi radi, kako so se v Avstriji razvile razmere krojaškega rokodelstva odkar nanje upliva dokaz zmožnosti.

Predno odgovorim na jedro tega vprašanja, dovolite mi, da omenim okolnost, katera gotovo ni prouzročila, da je gibanje po obrtni reformi na Nemškem začelo uvaževati jednake zadeve.

Vprašanje o dokazu zmožnosti se v Avstriji že v začetku ni razvilo kot zgolj rokodelsko vprašanje, ampak je služilo od kraja pred vsem političnem namenom in so se merodajne stranke tudi s tega stališča presojele. Ne jedni političnih ali narodnih strank ni bilo na tem, pomagati rokodelcu do kake pravice ali do kake koristi. Vsaka stranka je porabljala to zadevo, da s praznimi obljubami dobe zaslombe v obrtniških krogih in da tako vjame volilco za vse druge namene le ne za obrtniške.

Da se podere takozvani „liberalizem“ kateri je desetletja vladal Avstrijo, so konservativne in klerikalne stranke zapisale „rešitev malega obrtnika“ na svoj prapor, dasi so bila v srci prepričane, da niti njih volja niti njih moč ne zadostuje vsotvariti zakone, kateri naj dajo malemu producentu resnično oporo napram velikemu producentu, na kateri način je bilo jedino možno rešiti malega obrtnika.

Pri nas v Avstriji so konservativne in klerikalne stranke prav tako kapitalistične, kakor liberalne. Ljubizen konservativnih strank za malega obrtnika je bila vsled tega očitna laž, iz katere so nastali vsled neplodni in nepotrebnosti obrtniški boji zadnjega desetletja. To je vzrok, da se v nas vprašanje o dokazu zmožnosti ni smatralo za rokodelsko zadevo, nego, da je dobilo takoj obsežen pomen, ker so jo napihili za splošno obrtno vprašanje in so obetali vsa možna in nemožna obrtovanja „rešiti“ po jednaki šabloni, namreč z dokazom zmožnosti. Konservativnim strankam je pri tem šlo za pridobitev mas, v kar niso rokodelci sami zadostovali, in tako se

se je moralo zgoditi, da so izdelovalci kislega zelja in borbe mej krčmarji na sebi vpravičeno zahtevo rokodelcev po zakonitem varstvu speljale ad absurdum in jo osmešilo.

Priznati pa moramo tudi grehe obrtnikov samih.

(Dalje sledi.)

Obrtna prostost.

Ta silno hvaljeni dar novodobnega časa, za kojega slišiš še dandanes do gorečnosti se vnemati kakega vsevedneža, kaj nam je v istini prinesel? Preko 30 let je minulo, odkar se je kar mahoma podrl starodavni zid rokodelske skupnosti, in na njegovo mesto postavila oblastna in nadepolna zastava obrtne prostosti!

Proč z zadrugami, bila ie občna tirjatev. Z novodobnim časom se ne strinjajo, njih ustanova, uprava je zastarela, njih pravice se ne ujemajo z nazori o osobni prostosti, zadruga ovirajo razvitek in napredek industrije ker dobro služijo le samim obrtujočim mojstrom na veliko škodo občnemu ljudstvu, z eno besedo stare zadruga (cehi) ne spadajo v novo, prosto in razsvetljeno dobo, torej proč z njimi — prostora obrtni prostosti!

Trdilo se je, da bode obrtna prostost konec storila rokodelskemu monopolu, do kojega so imeli posamezni pravico, ter bode nastala neka zdrava in naravna konkurenca, po koji se bodo cene vseh izdelkov same po sebi uravnale po naravnih pogojih

Prorokovalo se je tudi, da bode obrtna prostost slehernemu marljivemu in izvedenemu delavcu (pomočniku) omogočila, ustanoviti lastno obrt, kar za časom starih zadrug ni bilo vsikdar mogoče. Tako kazale so se dobrote obrtne prostosti v čarobni razsvitljavi, in res je bila nada občna, da sedaj napoči doba občnega blagostanja.

Žalibog, da nam skušnja kaže, da se od vseh prorokovanj ničesar ni obistnilo, da je celo, — mesto da bi se blagostanje razširilo, nastala še bolj občna revščina nego je bila poprej.

Res je takrat zavidalo samostalnega rokodelca, ker je imel gotov delokrog, in je skoraj vsak čevljar, mizar, pek, krojač itd. bil lastnik svojega doma, a obrtna prostost nas ni pripeljala k temu, da bi toliko več osob doseglo enako blagostanje, — marveč spravila je še prejšnjega obrtnika na nič, mej tem ko novincem ni podarila ničesar,

Tisoči propalih mojstrov in na tisoče hirajočih pričetnikov, ki vidijo žalostni konec naravnost pred sabo, prej ali pozneje, zaznamujejo nam osodepolno pot, obrtne prostosti.

Ne nameravamo opisati upliva starih zadrug za časom njih najlepšega razcvitja, ne mislimo prodajati kako spoštovan je bil tistikrat rokodelski stan in kako merodajno je uplival na upravo mest, a nekaj primer se sedanjim stanjem ohladiti zamore tudi one zagovorniki

obrtne prostosti, ki se v veliki množici še nahajajo mej nami.

Popolnoma resnično je, da marsikaj v starih zadrukah ni bilo več za zagovarjati, da so se v teku časa v te ustanove urinile napake, ko jih glede občnega napredka ni bilo več prenašati, — a temelj teh zadrug bil je zdrav, tega bi se ne smelo podreti. Zatorej je pa tudi istina, če je bilo pred obrtno prostostjo mnogo ali recimo veliko napačnega in slabega, da je zdaj pri obrtni prostosti postalo vse še napačnejši in slaběji.

Z obrtno prostostjo nameravala se je odprava „ne opravičenega monopola z obrtne pravico.“ Se je to mاری doseгло? Ni li obrtna prostost napravila novih monopolistov? Kapitalske moči vrgle so se na obrt, ustanovile z obilnimi sredstvi in uporabljenem novih iznajdb tovarne za vsakovrstne izdelke, pod pogoji, ki ne dopuščajo rokodelcu stopiti ž njimi v tekmovalje, kar nam še neposredno označuje še veliko večji in silnejši monopol, kakor je bil oni, ki so ga vzdrževale stare zadruge.

Monopol še nikdar ni bil toliko razširjen kakor sedaj, in ko so se naši predniki v svoji mogočnosti oblastno posvetovali, je li podeliti obrtno pravico temu ali onemu prosilcu, ovirali in uničili niso toliko marljivih in izvedenih močij, kolikor jih uniči obrtna prostost, ki dopušča nevedneža šopiriti se nad revnim talentom.

Kaj pa je pridobil stan pomočnikov z obrtno prostostjo? Mu je li ta omogočila si pridobila samostalnost? Kje pa so oni mnogoštevilni rokodelski pomočniki, ki so izginili kakor kafa z marsikterimi obrti vred? Potrudimo se v tovarne, ondi našli bomo pomočnike med raznimi stroji stoječe, ki se pripravljajo, da nastopijo, — obrt? Postava jih ne drži več nazaj, zadruga tudi ne, pot do samostalnosti zapira jim obrtna prostost!

Kmetijstvo.

Kako je treba molzti.

(Konec.)

Se li mora paziti pri molži na čistost? V dobro nastlanih hlevih se živina redko onesnaži. Drugačna pa je stvar tam, kjer primankuje nastelje. Vime in siski so blatni, da, blato se celo na nje prisuši. Ta prisušena nesnaga se more in mora odstraniti samo z mlačno milnico (žajfnico). Nasledek nesnagi je vnetje, zaradi vnetega vimena pa se mleko suši in tudi krava trpi. Ta resnica nas uči, da je treba molznim kravam vedno dobro nastiljati. Najboljša nastilja je slama. Akoravno ni vime osnaženo, vendar ga moremo pred vsako molžo omiti z mlačno vodo in za tem obrisati z mehko cunjico. Na ta način se odstrani vsaka najmanjša nesnaga, nadalje pa umivanje kravi dodro de in tudi raje pusti mlest. Dekla si mora pred molžo roke umiti, a to se mora zgoditi tudi pred molzenjem, ako se je slučajno onesnažila, nikdar ne smete iti razkustrana molzt, da ne padajo lasje

v mleko. Osebito je treba paziti, da krava z repom ne mleka nasmeti in ne onesnaži; rep naj bo vedno čist. Mleko naj se precej odnese iz hleva, da se ne navzame slabega duha, potem naj se precedi, cedilo pa osnaži in posuši. Sploh morate vso posodo, katero rabite za mleko, vselej z gorko vodo ali celo z lugom oprati in posušiti na solncu.

Kako se molze? Naše deklet molzejo običajno tako, da nategujejo in vlečejo siske prav trdo z dvema ali tremi prsti od zgoraj navzdol. Izurjena kravarica pa pogladi siske, ko jih je omila z mlačno vodo, da se zmehčajo, in da se krava raje pusti mlesti. Ona molze od početka prav lahko in še le kasneje bolj stiska, ko je postalo vime med prsti voljno. Če kravarica precej od začetka naglo molze in siske precej stiska, napravlja kravi bolečine, vsled česar zadržuje mleko. Prava in umna molzarica vzame sisek v pest in ga samo stiska in inkoli zanj ne vleče, zlasti stiska trdo s palcem in kazalcem gori pri vimenu, a doli manj.

To pritiskanje daje prijeten občutek, kateri sili kravo, da rada mleko pripušča. Umna dekleta stiska hkratu desni sisek prvega dela vimena in levi sisek zadnjega dela in zatem narobe, ona molze namreč, kakor pravimo, navskriž. Na ta način se obe polovici vimena naenkrat prijemata in tako združita, da mleko hitro doteka. Siske je treba izpreminjati, da se v dveh mleko nabira, dočim se ostala dva molzeta. Vsakokrat je treba čisto izmolzti, zategadelj smeš h koncu siske nategniti, da priteče zadnja kapljica.

Smemo li molzti že pred porodom? Samo pri tistih kravah je opravičeno sem in tja malo nategniti, ktere še le prvič porode. S tem namreč dosežemo, da se mleko napravljačoči deli (organi) združijo in kasneje več izločujejo, a razven tega se telica navadi na človeka. Pri zelo dobrih molznicah začne že pred porodom teči mleko iz siskov. Tudi tu je treba nekoliko izmolzti, da se vime ne vname. Sicer pa je molža pred porodom neumestna, torej opustite to, med našim ljudstvom precej razširjeno navado.

Kaj je storiti, ako se krava ne da molzti?

Previdna gospodinja ne pusti, da bi molzle nagle in srdite služabnice, ona opravlja raje ta posel sama. Nagla dekleta kaznuje kravo za vsako malenkost, kar utegne imeti slabe posledice. Zlasti se pri nepravilnem in surovem ravnanju pokvari prvič storivša krava tako močno, da ni kasneje nikdar mirna pri molži. Ako vender ne gre navzlic vsemu prigovarjanju in prijaznemu ravnanju takrat je treba napeti druge s rune. Nekatere krave brcajo, prestajajo (stopicajo) sem in tja, druge udarjajo z glavo proti molzeči osebi, ali pa suvajo z zadnjim delom ter skušajo prevrniti mleko in človeka itd.

Temu odpomoremo včasih s tem, da damo kravi zelo dobre krme, ali pa da se postavi kak močan človek k glavi in jo prav trdno drži. Po letu je treba odganjati muhe z vejami, ker v letnem času najmirnejša krava oteplje za muhami in lahko prevrne mleko. Nekateri pokladajo nepokorni kravi na hrbet mokro cunjico, drugi